

**YENGIL SANOAT KORXONALARI: MAHSULOT ISHLAB
CHIQUARISH XARAJATLARINI OPTIMALLASHTIRISH**

Madaminbekov Odilbek Abduraim o'g'li

Andijon Davlat Texnika Instituti Muhandislik iqtisodiyoti va Boshqaruv fakulteti

Iqtisodiyot yo'nalishi 4-kurs Ka_78_21-guruh talabasi

Odilbekabduraimov...2000@gmail.com

ANNOTATSIYA: Maqolada yengil sanoat ishlab chiqarish tizimida nazorat faoliyati shaklining, uni optimal tashkil etish darajasining, usul va texnologiyalar to'g'ri tanlovining mahsulot ishlab chiqarish tizimining sifatiga ta'siri tahlil qilingan. Umumiy holda sanoat korxonalari faoliyatini optimallashtirish masalasini yechishda ekonometrik modellashtirishning roli va zaruriyati yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: yengil sanoat, boshqarish tizimi, ekonometrik model, klaster, ishlab chiqarish.

ABSTRACT The article analyzes the influence of the form of control activity in the production system of light industry, the level of its optimal organization, the correct choice of methods and technologies on the quality of the production system of products. In general, the role and necessity of econometric modeling in solving the issue of optimizing the activities of industrial enterprises is explained.

Key words: light industry, management system, econometric model, cluster, production.

Kirish

Yengil sanoat tarmog'i og'ir sanoatga qaraganda odatda kichikroq hajmdagi va kamroq kapital qo'yilmalarni talab qiladigan iste'mol tovarlarini ishlab chiqarish orqali zamonaviy iqtisodiyotda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Yengil sanoat

tarmog'ining asosiy ahamiyati quyidagi sohalarda yotadi: Ish bilan ta'minlash: Yengil sanoat ko'plab odamlarni, ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda ish bilan ta'minlaydi. To'qimachilik, tikuvchilik, poyabzal ishlab chiqarish kabi yengil sanoatning ko'pgina tarmoqlari ko'p mehnat talab qiladi va katta miqdordagi qo'l mehnatini talab qiladi, bu esa turli darajadagi ta'lim va malakaga ega bo'lgan odamlarni ish bilan ta'minlaydi [1].

Tadqiqot metodologiyasi. Maqolani yozishda tizim tahlillari metod va usullaridan foydalanildi va harajatlarni optimallashtirish kompaniyaning iqtisodiy samaradorligini oshirish bo'yicha tahlili o'tkazildi. Tahlil va natijalar. O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanishining zamonaviy sharoitlarida umumiy harajatlarni tez va aniq hisobga olish va boshqaruv qarorlarini qabul qilish, ishlab chiqarish harajatlarining butun majmuasini samarali tahlil qilish va nazorat qilish uchun tegishli axborotni taqdim etish korxonaning raqobatbardoshligini oshirishning muhim omilidir. O'zbekistonda iqtisodiyotni rivojlantirishning zamonaviy sharoitlarida umumiy harajatlarning tezkor va aniq hisobini tashkil etish va boshqaruv qarorlarini qabul qilish, ishlab chiqarish harajatlarining butun majmuasini samarali tahlil qilish va nazorat qilish uchun tegishli axborotni ta'minlash korxonaning raqobatbardoshligini oshirishning muhim omilidir[8-9]. To'g'ri buxgalteriya talablariga to'liq mos keladigan tashkilotning ta'sir qilish vositalaridan biri ishlab chiqarish harajatlarini hisoblash va tahlil qilish jarayoniga yo'naltirilgan usuldir. Shu bilan birga, ushbu usulga nisbatan yana bir muammo — harajatlarni hisobga olish modelini qurishni soddalashtirish, uning moslashuvchanligini ta'minlash.[19] Ushbu muammoni hal qilish uchun hozirgi urinish faqat ABC ning modifikatsiyalangan usulini yaratish orqali amalga oshiriladi, bu faqat harajatlarni taqsimlash qoidalarining bir turini qo'llashni nazarda tutadi — bu usulning cheklangan doirasi tufayli muvaffaqiyatli hisoblanmaydi. Iqtisodiyotni rivojlantirishning zamonaviy shartlariga ko'ra, bizning fikrimizcha, korxona harajatlarini boshqarish tizimiga qo'yiladigan asosiy talablar bir nechaga bo'lish mumkin:

1. Umumiy harajatlarni aniq hisobga olish zaruriyati. Sanoatning aksariyat qismida ishlab chiqarish harajatlari tarkibida yuklarning umumiy qiymatining doimiy o'sishi qayd etilgan. Buning sababi texnologiyalarni rivojlantirish, boshqaruvning yangi usullarini joriy etish, mijozlar bilan o'zaro hamkorlik kanallarini kengaytirish (bu o'z navbatida marketing harajatlarining o'sishiga olib keladi) va boshqalar.

2. Harajatlarni optimallashtirish bilan bog'liq boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun tegishli axborotni taqdim etish. Muhim masala samarasiz harajatlar, ya'ni ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning qiymatini qo'shmaydigan yoki ortiqcha sarf-harajatlar bilan bog'liq bo'lgan harajatlar to'g'risida axborotlar.

3. Harajatlarni hisobga olish tizimining moslashuvchanligini ta'minlash. Korxonaning moslashuvchanligini ta'minlash talabi doimiy o'zgarish sharoitida majburiydir. Shunga ko'ra, harajatlarni hisobga olish va tahlil qilish tartib-qoidalari o'zgarishlarni aks ettirib, tezda qayta tiklanishi kerak. Adabiyotda nazarda tutilganidek, bilvosita harajatlarning aniq taqsimlanishini ta'minlaydigan boshqaruv hisob-kitoblarning eng keng tarqalgan usuli.[12] Faoliyatga Asoslangan Harajatlar Activity-Based Costing (ABC). Robin Cooper va Robert Kaplan asarlarida.[15-24] Ushbu usulning asosi-harakat tushunchasi (faoliyat). Harakatlar asosiy mazmuni ishlab chiqarish va mahsulot sotish bo'lgan kompaniya, amalga oshirilgan ishlar; tartibli harakatlar ketma-ketligi biznes jarayonlarini tashkil qiladi. ABC usuli bo'yicha ishlab chiqarish harajatlarini hisoblash harakatlar o'rtasida turli resurslarning qiymatini taqsimlashni o'z ichiga oladi va bundan keyin mahsulot turlari o'rtasidagi hisoblangan harakat qiymatini taqsimlashni o'z ichiga oladi. [11] Ammo hozirgi kundagi duniyo iqtisodiyotidagi real holat shuki, buxgalter faoliyatining asosi moliyaviy axborot foydalanuvchisi manfaati, ya'ni investor va qaror qabul qiluvchi mulkdorlar, boshqacha emas. Biz olib borgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, jarayonga yo'naltirilgan buxgalteriya hisobi va harajatlarni tahlil qilish usuli harajatlarni optimallashtirish bilan bog'liq boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun yuqorida ko'rsatilgan aniq hisob-kitob

talablariga va tegishli axborotni ta'minlashga to'liq mos keladi. Biroq, biz shakllantirgan uchinchi talab — harajatlarni boshqarish tizimining moslashuvchanligini ta'minlash-jarayonga yo'naltirilgan harajatlarni hisobga olish doirasida amalga oshirish juda qiyin. Iqtisodiy muhitdagi dinamik o'zgarishlar sharoitida ABC modelini qo'llab-quvvatlash yuqori mehnat zichligi bilan tavsiflanadi.[20-21] Bizning fikrimizcha, korxonada jarayonga yo'naltirilgan hisob-kitob tizimini yaratish va harajatlarni tahlil qilish samaradorligini oshirishning asosiy omillari:

- harajatlarning eng muhim turlarini aniq hisoblashni tashkil etishga yo'naltirish;
- jarayonni boshqarish tizimida va jarayonga yo'naltirilgan buxgalteriya va harajatlarni tahlil qilish tizimida qo'llaniladigan tahlil va modellashtirish usullarini aniq farqlash;
- harajatlarni hisoblash va tahlil qilish uchun korxona axborot tizimlarida hosil bo'lgan hisobga olish ma'lumotlarini samarali ishlatish. Keling, ularni batafsil ko'rib chiqaylik.

1. Harajatlarning eng muhim turlarini aniq hisobga olishni tashkil etishga yo'naltirilgan. Gari Kokins "Natijadorlikni boshqarish" da, jarayonga yo'naltirilgan buxgalteriya tizimini qurishda keng tarqalgan xato, [10] buxgalteriya hisoblarida aks ettirilgan korxona harajatlarining barcha turlarini taqsimlashning aniq qoidalarini darhol ishlab chiqishga urinishdir. Birinchi bosqichda Kokins tizimning prototipini ishlab chiqishni tavsiya qiladi, bu keyinchalik kengaytirilishi va to'ldirilishi kerak. Shu bilan birga, savol ochiq qoladi: birinchi bosqichda resurslar va harakatlar drayverlari qanday harajatlar bilan ishlab chiqilishi kerak? Bizning fikrimizcha, harajatlarning eng muhim, asosiy turlariga e'tibor berish kerak. Asosiy turdagi harajatlar ikki mezonga asoslangan holda belgilanadi. Mezonlarning birinchi guruhi umumiy harajat va tartibga solishdagi harajatlar ulushi mezonlarini tashkil etadi (tartibga solish korxona menejerlarining harajatlar hajmiga ta'siri imkoniyatlarini tavsiflaydi). Mezonlarning ikkinchi guruhi ishlab

chiqarish va iqtisodiy tavakkalchilik darajasini tavsiflovchi mezonlardan iborat (ishlab chiqarish jarayonini buzish xavfi, xom ashyo va materiallarni etkazib berishni buzish va h.k.). Ular ishlatiladigan resurslarni taklif qilishning cheklangan darajasi, resurslar bahosining milliy valyuta kursining o'zgarishiga bog'liqligi darajasi va boshqalar kabi sifatli mezonlardir.

2. Jarayonni boshqarish tizimida va jarayonga yo'naltirilgan buxgalteriya va harajatlarni tahlil qilish tizimida qo'llaniladigan tahlil va modellash tirish usullarini aniq farqlash. Ayni paytda, jarayon yondashuv joriy korxona boshqaruv tizimi samaradorligini oshirish uchun istiqbolli yo'llaridan biri hisoblanadi. Jarayonga yo'naltirilgan buxgalteriya hisobi va harajatlarni tahlil qilish tizimini qurishda, birinchi qarashda biznes-jarayonlarni boshqarish tizimini qurishda korxonada joriy etilgan biznes-jarayonlarning modellari va tahlil usullariga asoslanish mantiqan to'g'ri keladi. Biroq, bu yondashuv biznes jarayonlarini boshqarish tizimi va jarayonga yo'naltirilgan buxgalteriya va harajatlarni tahlil qilish tizimining asosiy farqlarini hisobga olmagan holda salbiy natijalarga olib kelishi mumkin. 3. Harajatlarni hisoblash va tahlil qilish uchun korxona axborot tizimlarida hosil bo'lgan hisobga olish ma'lumotlarini samarali ishlatish. Jarayonga yo'naltirilgan hisob-kitob tizimini qurish samaradorligini oshirishning uchinchi muhim omili korxonaning turli axborot tizimlarida qayd etilgan ma'lumotlarni hisobga olishda foydalanish bilan bog'liq. An'anaviy harajatlarni hisobga olish usullaridan foydalanganda, buxgalteriya tizimida yaratilgan ma'lumotlardan foydalanish kifoya. Jarayonga yo'naltirilgan hisob-kitob tartib-qoidalarini tuzishda, ularning harakatlari va harajatlari haqida shakllantirish ko'plab tizimlardan olinishi kerak. Bir yoki bir nechta ma'lumotni qaysi tizimdan olish mumkinligini aniq tushunish kerak. Harajatlar va ishlab chiqarish hajmi o'rtasida ma'lum bir bog'liqlik mavjud bo'lib, uning mazmuni korxona faoliyatining qisqa yoki uzoq muddatli davri tufayli o'zgaradi. Qisqa muddatli davr-bu korxona barcha resurslar miqdorini o'zgartira olmaydigan vaqt davri, shuning uchun resurslar doimiy (muntaza) va o'zgaruvchiga ajratiladi.[13-14] Masalan, qisqa muddatda kompaniya ishlab

chiqarish quvvatini o'zgartirish imkoniyatiga ega emas, balki ushbu belgilangan quvvatdan foydalanish intensivligiga qarab ishlab chiqarish hajmini o'zgartira oladi. Uzoq muddatli davr-bu korxona uchun barcha resurslar miqdorini, shu jumladan ishlab chiqarish quvvatini o'zgartira oladigan vaqt davri. Ushbu davrda barcha resurslar o'zgaruvchan. Qisqa muddatda doimiy va o'zgaruvchan resurslar mavjud bo'lganligi sababli, ushbu davrda ularni jalb qilish harajatlari doimiy harajatlarga bo'linadi - ularning miqdori ishlab chiqarish hajmining o'zgarishiga bog'liq bo'lmagan harajatlar (bu, qoida tariqasida, ijara, asosiy vositalar qiymatidan amortizatsiya ajratmalari, sug'urta mukofotlar, menejerlarning ish haqi) va o'zgaruvchan harajatlar - qiymati ishlab chiqarish hajmining o'zgarishiga qarab o'zgarib turadigan harajatlar (bu xom ashyo, materiallar, yoqilg'i, transport xizmatlari, ishlab chiqarish xodimlariga haq to'lash harajatlari).[16-17]

O'zgaruvchan harajatlar-bu tadbirkor ishlab chiqarish hajmini o'zgartirish orqali boshqarish imkoniyatiga ega bo'lgan harajatlardir. Shuni ta'kidlash kerakki, o'zgaruvchan harajatlar dinamikasi notekis va uch bosqichga ega: birinchi bosqichda ishlab chiqarish hajmining o'sishi o'zgaruvchan harajatlarning ma'lum o'sish sur'atiga sabab bo'ladi, ikkinchi bosqichda bu stavka sekinlashadi, bu ommaviy ishlab chiqarishning afzalliklaridan kelib chiqadi, uchinchi, o'zgaruvchan harajatlar ishlab chiqarish hajmiga nisbatan tezroq o'sadi, bu esa daromadlarning kamayib borish qonunidan kelib chiqadi. Shuni ta'kidlash kerakki, korxonaning ba'zi harajatlarini doimiy yoki o'zgaruvchan deb tasniflash mumkin emas - bu, masalan, harajatlar, ularning bir qismi ishlab chiqarish hajmining o'zgarishiga nisbatan o'zgaradi va bir qismi doimiy bo'lib qoladi. Masalan, telefon to'lovi abonent to'lovining doimiy miqdoridan va telefon qo'ng'iroqlarining soni va davomiyligiga bog'liq bo'lgan miqdordan iborat. Harajatlarning yig'indisi (doimiy va o'zgaruvchan) bu korxonaning yalpi yoki umumiy harajatlari. Agar ishlab chiqarish hajmi nolga teng bo'lsa, unda yalpi harajatlar doimiy harajatlarga teng.[22-23]

O'rtacha harajatlar (yalpi, doimiy, o'zgaruvchan), ya'ni birlik harajatlari ham hisoblanadi. O'rtacha harajatlar ko'rsatkichlari mahsulot narxi

bilan taqqoslash uchun ishlatiladi. O'rtacha doimiy harajatlar ishlab chiqarilgan mahsulotlar sonining ko'payishi bilan kamayadi, chunki ular ishlab chiqarish hajmiga bog'liq emas. O'rtacha o'zgaruvchan harajatlar o'zgaruvchan harajatlarga nisbatan yuqorida ko'rsatilganiga qarab o'zgaradi. Ishlab chiqarish hajmiga qarab o'rtacha yalpi harajatlar dinamikasi o'rtacha doimiy va o'rtacha o'zgaruvchan harajatlarning o'zgarishini aks ettiradi. Marjinal harajat ko'rsatkichlari ishlab chiqarish hajmini o'zgartirish to'g'risida qaror qabul qilish uchun katta ahamiyatga ega. Marginal harajat-bu qo'shimcha ishlab chiqarish birligining qo'shimcha qiymati. Marginal harajatlarni o'zgaruvchan harajatlar asosida hisoblash mumkin. Buning sababi shundaki, yalpi harajatlar o'zgaruvchan harajatlardan o'zgarmas harajatlar miqdori bilan farq qiladi, ya'ni qo'shimcha ishlab chiqarish birligi uchun yalpi harajatlarning o'zgarishi o'zgaruvchan harajatlarning o'zgarishiga teng. Ishlab chiqarish jarayonidagi iqtisodiy rolga ko'ra harajatlar asosiylariga - ishlab chiqarishning texnologik jarayoni bilan bevosita bog'liq bo'lgan harajatlarga va qo'shimcha harajatlar - ishlab chiqarishni tashkil qilish, saqlash va boshqarish harajatlariga bo'linadi. Korxona tomonidan ishlab chiqarish funksiyasining bajarilishi nafaqat ishlab chiqarish sohasini, balki aylanish sohasini ham qamrab oladi, shuning uchun korxona mahsulotni sotish bilan bog'liq harajatlarni - aylanish harajatlarini o'z ichiga oladi. Tovarlarning iste'mol sifatlarini yaxshilash bilan bog'liq qo'shimcha harajatlar mavjud (saqlash, tashish, qadoqlash va boshqalar.) va savdo operatsiyalari, marketing, reklama uchun sof harajatlar. Xulosa va takliflar. Xulosa qilib aytganda, korxonada jarayonga yo'naltirilgan hisob-kitob tizimini qurish va harajatlarni tahlil qilish samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqamiz: jarayonga yo'naltirilgan buxgalteriya tizimini qurishda eng muhim, asosiy turdagi harajatlarning aniq hisobini tashkil etishga e'tibor berish kerak. Bu qisqa vaqt ichida ABC modelini yaratadi va iqtisodiy va ishlab chiqarish muhitining shartlarini o'zgartirganda uni tezkor qayta tashkil etish imkoniyatini beradi;

- korxonada mavjud bo'lgan biznes-jarayonlarning modellari har doim ham

harajatlarni hisobga olish jarayoniga yo'naltirilgan tizimni yaratish uchun axborot bazasi bo'lib xizmat qilishi mumkinligini hisobga olish kerak. Korxonada qabul qilingan biznes-jarayonlarni tasniflash ham o'zgarishlarni talab qilishi mumkin. Jarayonga yo'naltirilgan buxgalteriya tizimini yaratish doirasida tashkil etilgan biznesjarayonlarning tavsiflari ushbu biznes-jarayonlarni tashkil etuvchi harakatlarni amalga oshirishda turli resurslardan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlarini aks ettirishi kerak;

- harajatlarni hisoblash va tahlil qilish uchun korxonaning turli axborot tizimlarida hosil bo'lgan ma'lumotlardan foydalanish kerak. Ushbu ma'lumotlardan foydalanish harajatlarni hisoblash tartib-qoidalarini avtomatlashtirish va hisobga olish ma'lumotlarini yig'ish bo'yicha qo'shimcha ishlarni bartaraf etish imkonini beradi. ABC usulini joriy etishga bag'ishlangan ko'plab nashrlarning mualliflari ABC modelini yaratish masalalariga e'tibor berishadi-faoliyatning turli sohalariga nisbatan harakatlarning o'ziga xos xususiyatlarini tahlil qilish, harajatlarni aniq taqsimlash qoidalarini ishlab chiqish. Biroq, bizning fikrimizcha, ushbu usulni joriy etishda ushbu maqolada ko'rib chiqilgan muammolarga ham e'tibor qaratish lozim— jarayonga yo'naltirilgan hisob-kitob tizimini qurishning tezkorligini ta'minlash muammolari, korxonada mavjud bo'lgan biznes-jarayon modellaridan ABC model uchun axborot bazasi sifatida foydalanishning asosiligi, korxonaning turli axborot tizimlarida shakllanadigan ma'lumotlar asosida harajatlarni hisobga olishni tashkil etishdir. O'zbekistonda oxirgi yillari davlat iqtisodiy siyosatida tub burilish, jadal islohotlar amalga oshirila boshlandi. "Yangi O'zbekiston" shiyori bilan davlat siyosati va iqtisodiyotida tub o'zgarishlar, burilishlar va jadal islohotlarni boshlab berdi. O'zbekistonda iqtisodiyotimzni modernizatsiya qilish, har bir qoror va islohat inson huquq va erkinliklarini, qonun ustuvorligini ta'minlash asosida yurtimizning yangi, demokratik qiyofasi yaratilmoqda. Islohotlarimiz asosi, xalq bilan muloqot, xalqni rozi qilish davlat siyosati darajasiga ko'tarilgani tufayli jamiyatimizda ochiqlik va erkinlik muhiti tobora kuchayib bormoqda.

Iqtisodiy o'sish: Yengil sanoat tarmoqlari mahalliy iste'mol va eksport uchun tovarlar bilan ta'minlash orqali iqtisodiy o'sishga hissa qo'shadi. Iste'mol tovarlari ishlab chiqarish ko'pincha turmush darajasi va ixtiyoriy daromadning o'sishi bilan bog'liq bo'lib, yengil sanoat tarmoqlarini rivojlantirish rivojlanayotgan mamlakatlarda iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga yordam beradi. Innovatsiyalar: Yengil sanoat, ko'pincha, iste'molchilar ehtiyojlarini qondiradigan yangi mahsulotlarni loyihalash va ishlab chiqarish uchun innovatsiya va ijodkorlikka tayanadi. Buning uchun ilmiy-tadqiqot va ishlanmalarga sarmoya kiritish talab etiladi, bu esa texnologik taraqqiyotga va yangi biznes imkoniyatlariga olib kelishi mumkin. Mintaqaviy rivojlanish: Yengil sanoat tarmoqlari qishloq va chekka hududlarda iqtisodiy faollikni yaratish orqali hududlarni rivojlantirishda muhim rol o'ynashi mumkin. Bu mintaqaviy tafovutlarni kamaytirishga va shahar markazlaridan tashqarida ish o'rinlarini ta'minlashga yordam beradi. Atrof-muhit barqarorligi: Yengil sanoat og'ir sanoatga qaraganda, ayniqsa energiya iste'moli va chiqindilari jihatidan kamroq atrof-muhitga ta'sir qiladi. Bu barqaror rivojlanishni rag'batlantirish va sanoat faoliyatining ekologik izini kamaytirishga yordam beradi. Umuman olganda, yengil sanoat tarmog'ining ahamiyati uning iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, ish o'rinlari yaratish, innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash, mintaqaviy rivojlanish va ekologik barqarorlikka hissa qo'shish qobiliyatidadir. Yengil sanoat korxonalari faoliyatini optimal tashkil etishda ekonometrik modellarning ahamiyatini quyidagicha tushuntirishimiz mumkin: Ekonometrik modellar yengil sanoat korxonalarini boshqarishda muhim o'rin tutadi, xo'jalik faoliyati asosidagi murakkab iqtisodiy munosabatlarni tahlil qilish va tushunish uchun asos yaratadi. Ushbu modellar talabni prognoz qilish, tendentsiyalarni aniqlash va turli omillarning biznes faoliyatiga ta'sirini baholash uchun foydalidir. Yengil sanoat korxonalarida ekonometrik modellarning muhim qo'llanilishi talabni prognoz qilishdir. Sotish va boshqa iqtisodiy ko'rsatkichlar bo'yicha tarixiy ma'lumotlardan foydalangan holda, kompaniyaning mahsulot yoki xizmatlariga

bo'lajak talabni bashorat qilish uchun ekonometrik modellardan foydalanish mumkin. Ushbu ma'lumotlar ishlab chiqarishni rejalashtirish va inventarizatsiyani boshqarish qarorlari haqida ma'lumot berish uchun ishlatilishi mumkin, bu esa korxonaning iste'molchi talablarini qondirish, shu bilan birga chiqindilarni va xarajatlarni kamaytirish imkonini beradi. Ekonometrik modellar iste'molchi hatti-harakatlaridagi tendentsiyalarni va biznes samaradorligiga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan iqtisodiy sharoitlarni aniqlash uchun ham ishlatilishi mumkin. Iste'mol xarajatlari, inflyatsiya va foiz stavkalari kabi omillar haqidagi ma'lumotlarni tahlil qilish orqali korxonalar ushbu omillar qisqa va uzoq muddatda ularning faoliyatiga qanday ta'sir qilishini tushunishlari mumkin. Ushbu ma'lumotlardan raqobatbardoshlikni saqlab qolish va daromadni oshirish uchun biznes strategiyalari va taktikalarini o'zgartirish uchun foydalanish mumkin. Va nihoyat, ekonometrik modellar turli omillarning biznes faoliyatiga ta'sirini baholash uchun foydalidir. Umuman olganda, ekonometrik modellar yengil sanoat korxonalarini boshqarish uchun muhim vosita bo'lib, biznes operatsiyalari asosida yotgan murakkab iqtisodiy munosabatlar haqida qimmatli tushunchalar beradi va biznesga o'sish va muvaffaqiyatga olib keladigan ma'lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. A.N. Rakhimov, F.D. Jo'rayev. A Systematic Approach To The Methodology Of Agricultural Development And The Strategy Of Econometric Modeling. Res Militaris. Vol. 12 No. 4 (2022): Vol.12 No. 4 (2022) P.-2164-2174 <https://resmilitaris.net/menu-script/index.php/resmilitaris/article/view/2060/1720>
2. Жураев, Ф. (2021). Қишлоқ хўжалик маҳсулотлари ишлаб чиқаришни ривожлантиришнинг истиқболдаги муаммолари ва уларни эконометрик моделлаштириш. Экономика и образование, (4), 377-385. https://inlibrary.uz/index.php/economy_education/article/view/7647
3. Juraev F. D. Problems Of Informatization Of Management Of Agricultural Industry And Modeling Of Agriconomic System In A Market Economy //The American Journal of Applied sciences. – 2021. – Т. 3. – №. 02. – С. 49-54. <https://inlibrary.uz/index.php/tajas/article/view/10136>